

Bestemmelse af Havterne (*Sterna paradisaea* Pont.) og Fjordterne (*Sterna hirundo* L.) i naturen.

Af JOES RAMSØE JACOBSEN.

(With a Summary in English: Field-identification of Arctic and Common Tern
(*Sterna paradisaea* Pont. and *Sterna hirundo* L.))

De klassiske feltkendetegn på Havternen og Fjordternen levner kun begrænsede muligheder for at skelne disse arter fra hinanden i naturen. Det velkendte hovedskelnemærke er, at medens Havternen har helt rødt næb, har Fjordternen en sort næbspids, en detaille som imidlertid kun kan ses under meget fine iagttagelsesforhold. Velkendt er det også, at siddende fugle lader sig skelne på forskellen i benenes længde og farve og på halens længde sammenlignet med vingelængden. De særlige iagttagelsesbetingelser, der således fordres for en sikker bestemmelse, vil kun sjældent være opfyldt.

Enkelte ornithologer har lært sig at bestemme de to arter på grundlag af andre kriterier, bl. a. stemmerne, og især i nyere håndbøger fremdrages forskellige forhold, der yderligere kan støtte bestemmelsen, uden at der dog er rokket ved den udbredte forestilling, at man i praksis sjældent kan tillade sig at skelne. Denne opfattelse medfører, at man som oftest slet ikke forsøger at identificere de terner nøjere, som man har bestemt til at være enten Hav- eller Fjordterner, og dermed står den i vejen for indhøstning af oplysninger om disse arters forekomst, trækforhold og levevis i det hele taget.

En nøjere betragtning af et større antal terner har afsløret, at man i reglen vil være i stand til at bestemme dem, men på grundlag af andre kriterier end de gængse. Efter flere års mere spredte og tilfældige undersøgelser har jeg i sommeren 1960 ofret alle iagttagne terner særlig opmærksomhed, dels for yderligere at gøre mig fortrolig med deres udseende, dels for at undersøge anvendeligheden af de fundne forskelligheder som feltkendetegn. Det drejer sig i denne sidste periode om iagttagelser af ca. 150 Fjordterner og ca. 250 Havterner. I det følgende gøres der rede for de artsforskelle, som er relevante for feltbestemmelsen. Hovedvægten er lagt på omtalen af de gamle fugle i sommerdragt, der udgør flertallet af de terner

vi kommer ud for, hvortil kommer at jeg har færre iagttagelser at bygge på, når det gælder vinterdragter og ungfugle. Efter omtalen af de synlige kendetegn følger en kort beskrivelse af nogle almindelige stemmer. Afgrænsningen fra de andre danske ternearter forudsættes bekendt.

Gamle terner i sommerdragt (fig. 1).

a) Fjordternen har på den yderste del af oversiden af bagvingen et mørkt trekantet eller kileformet felt, som indadtil grænser skarpt og i klar kontrast til den i øvrigt lyse vingeoverside. Et lignende, men endnu mere fremtrædende mønster ses hos Splitternen (*Sterna sandvicensis* Lath.), hvorimod Havternen har en ensartet lys vingeoverside.

Grundlaget for dette feltkendetegn er, at 2den til 6te håndsvingfjer hos *Fjordternen* (1ste er ganske kort) er forsynet med en bred mørk stribe på inderfanen langs skaffet, ligesom også yderfanen er mørk. Farven er sølvgrå proksimalt, men bliver tiltagende sortbrun mod spidsen, idet de inderste af de nævnte fjer er mørkest, og har den længste mørke spids. Resten af inderfanen med undtagelse af spidsen er hvid. De mere mediale håndsvingfjer er meget lysere, således at der er en skarp grænse mellem vingens mørke og lyse del. *Havternens* håndsvingfjer har en lignende tegning, men for det første er inderfanestriben meget smallere, for det andet lysere sølvgrå helt ud til spidsen, og for det tredje udviskes mønsteret jævnt hen gennem rækken af svingfjer.

Blandt de iagttagne Fjordterner manglede een fugl det beskrevne vingefelt, og dog var det antydet i den ene vinge. Denne fugl faldt ganske uden for den mindre variation, der kunne konstateres hos de øvrige med hensyn til feltets bredde og kontrastens tydelighed. Alle de iagttagne Havterner har haft ensartet sølvgrå vingeoverside uden noget mønster der kunne forveksles med Fjordternens, højst har der været en mørkere tone langs bagkantens yderste del. I enkelte tilfælde har jeg ikke kunnet se noget vingefelt hos formodede Fjordterner, men det har hver gang tvangfrit kunnet tilskrives dårlige iagttagelsesbetingelser, som heller ikke tillod at fastslå om feltet manglede.

b) Havternens vinge er klart gennemskinnelig, svarende til alle håndsvingfjerene. Dette er meget fremtrædende og kan ses under talrige forhold. (NB: Dog ofte vanskeligt når fuglen ses højt oppe på lys baggrund, som terner der trækker over land). Fjordternens vinge er kun gennemskinnelig svarende til de inderste håndsvingfjer, d. v. s. inde i vinklen. På grund

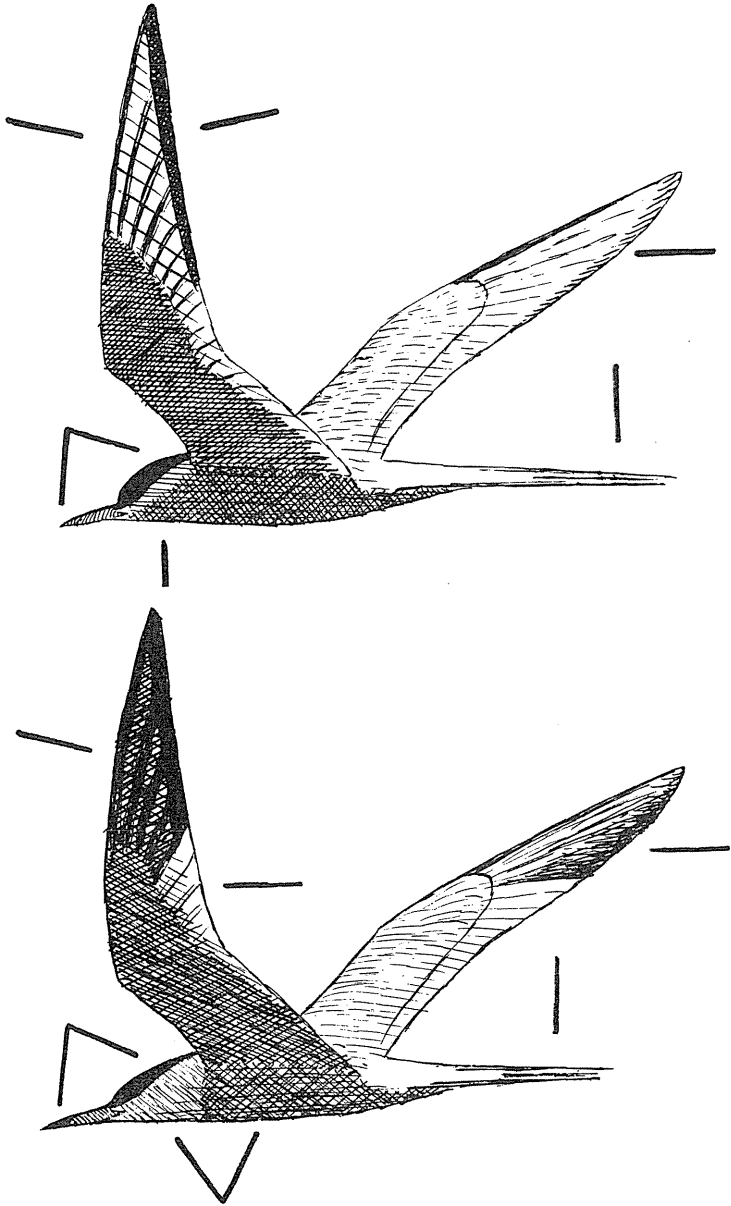

Fig. 1. Flyvende Havterne (*Sterna paradisaea*) (øverst) og Fjordterne (*Sterna hirundo*) (nederst). Fuglenes venstre vinge illustrerer vingegennemskinneligheden. Pilene peger på de karakterer, der særligt er fremhævet i teksten
 Arctic Tern (*Sterna paradisaea*) (above) and Common Tern (*Sterna hirundo*) (below) in flight. The left wing of the birds illustrate the semitransparency of the wing. The arrows indicate the characters which are emphasized in the text)

af feltets ringe udstrækning ses det kun under mere gunstige forhold, således at vingen oftest virker uigennemskinnelig. (RICHARDSON, 1953).

c) Havternens vingeunderside har, svarende til håndsvingfjerene, en distinkt, smal, sort bræmme langs bagkanten. Den smalner lidt til indefter, når næsten helt ind i vinklen, og fremtræder i reglen meget tydeligt, ganske særligt naturligvis, når man samtidig kan se vingegennemskinneligheden. Fjordternen har en noget forskellig mørk vingebagkant, som er lidt bredere, ikke smalner til indefter, når knapt så langt ind og som sjældent fremtræder tydeligt.

Håndsvingfjerenes mørke spidser sender en udløber hen langs kanten af inderfanen, kortere hos Havternen, længere hos Fjordternen. Den mørke stribe langs skaftet dækkes af nabo fjerenes hvide inderfanekanter, således at kun de mørke spidser bliver synlige, dannende den mørke bræmme på vingen.

d) Fjordternen har et lidt større og mere aflangt, splinterneagtigt hoved, næbbet er lidt længere, og hættten syner smallere set fra siden. Havternens hoved er mere but, med kortere næb, bredere hætte og højere, mere hvælvet pande-isse-nakke-kontur. I typiske tilfælde er denne karakteristiske forskel i hovedprofilen et fortræffeligt skelnemærke for øvede øjne.

e) Havternens hale er kendeligt længere end Fjordternens. Hos siddende Havterner vil halen nå længere bagud end vingspidserne, hos Fjordterner kortere. Da Havternens lange styrere kan tænkes knækket kortere, kan man strengt taget kun anvende denne arts typiske lange hale som kendetegn, medens Fjordternens kortere hale kun er et nødvendigt, men ikke et tilstrækkeligt kendetegn.

f) Havternens underside er lige så mørkt grå som oversiden, og det grå strækker sig helt frem til hagen således, at kun kinden som en stribe langs hættens kant er hvid. Fjordternen har hvid hals og kinder, resten af undersiden er grå, i reglen lidt lysere end oversiden. Disse forskelligheder ses bedst på siddende fugle.

g) Havternens næb er dybt blodrødt eller koralrødt. Temmelig hyppigt er spidsen sort, hvad der kan ses på ganske nært hold, men det mørke går uden nævneværdig kontrast

over i det røde. Fjordternens næb er lysere rødt, ofte over i det gulligt-røde. Spidsen er sort, velafgrænset og i tydelig kontrast til det røde. Undtagelsesvis mangler spidsens mørke farve, og næbbet er helt rødt (STEINBACKER og GOETHE 1935). Forskellen i næbbenes røde farve kan ses på væsentligt større afstand end den eventuelle sorte spids, hvorfor de omtalte variationer spiller mindre rolle (jfr. SØGAARD ANDERSEN 1959).

h) Havternen er tydeligt mere lavbenet end Fjordternen, dens ben er dertil mørkerøde, Fjordternens mere gulligtrøde. For siddende terner gælder desuden, hvad der er sagt om hoved, næb, halelængde og undersidens farve.

Den her til lands meget sjældne Dougallsterne (*Sterna dougalli* Mont.) skelnes i naturen fra Hav- og Fjordternen på en mere hvid fjerdragt næsten som hos Splitternen, en overordentlig lang hale, et overvejende sort næb, der kun har rødt ved roden, og endelig på en meget afvigende stemme (WITHERBY 1944). Da Dougallsternens håndsvingfjer har hvide spidser og mangler den mørke kant på inderfanens yderste del, har den ikke nogen mørk bagkant på undersiden af vingen, men tværtimod en hvid, hvad der antagelig er et værdifuldt feltkendetegn.

Vinterdragt

Fældningen af sommerdragten starter hos Fjordternen i juli-august, hos Havternen i september-oktober (WITHERBY). Man vil derfor nok få en del Fjordterner, men kun få Havterner at se i vinterdragt. De kan i hovedsagen skelnes på samme måde som fuglene i sommerdragt. Fjordternen får tydeligt mørkere skulderpartier. Begge arter får mørkere næb af noget varierende udseende, hvorfor man ikke kan lide på næbfarverne.

Unge fugle

Adskillelsen af ungfuglene er ulige vanskeligere end adskillelsen af de gamle. Som helhed er den unge Fjordterne mørkere end den unge Havterne, men hen på sommeren bliver den lysere. PETERSON m. fl. (1954) gør gældende, at skuldrene er betydeligt mørkere hos Fjordternen end hos Havternen, som dog også har skuldrene mørkere end resten af vingen, samt at

Fjordternen har grå, medens Havternen har hvid overgump. Det kræver gode iagttagelsesbetingelser og nogen øvelse at bestemme dem på disse kriterier, men det er meget vel muligt. Hvad der er sagt om vingegennemskinneligheden, den mørke bagkant på undersiden af vingen og benenes længde gælder også de unge fugle. Hovedprofilen synes først hen på sommeren at være tilstrækkelig forskellig til at kunne tjene som kendetegn. I den forbindelse må det erindres, at hættten strækker sig længere ned på kinden hos begge arters ungfugle end hos de gamle og at de har hvid pande, hvad der influerer på helhedsindtrykket.

Stemmer

Begge arter har et omfattende stemmerepertoire, og lighederne er ofte betydelige. Nogle af de almindeligste stemmer er imidlertid udmærkede kendetegn, som man med støtte i de synlige kendetegn ret let bliver fortrolige med. Der findes talrige beskrivelser, som ikke altid stemmer overens på indlysende måde, hvad der hænger sammen med det umulige i at beskrive fuglestemmer tilfredsstillende med menneskelige udtryksmidler. Trods denne vanskelighed skal nogle almindelige stemmer for fuldstændighedens skyld omtales kort på grundlag af egne notater. Mange flere stemmer vil have diagnostisk værdi, ligesom så mange andre livsytringer vil have det. Fyldige og mere omfattende stemmebeskrivelser findes bl. a. hos WITHERBY.

Fjordternen

Som helhed en mere skarp, hæs og kraftig stemme. Almindelige skrig er: 1) *hrrii-(a)*, første del betonet, lang, høj, uren og snurrende. 2) *krii-ææhh*, hæst, begge stavelser lige lange og lige betonede, sidste stavelse lavere end første, intervallet imellem dem er nogle gange noteret som en kvart. I reglen klar adskillelse mellem stavelserne, men undertiden mere glidende overgang. 3) *kirri-kirri* - - - hurtigt gentaget med betoning af *kir*.

Havternen

Som helhed renere og mere afdæmpet, med en mere nasal klang. Almindelige skrig er: 1) *ki-arhh*, første stavelse kort, anden stavelse betonet og meget åben med ligesom hæmmet

luftstrøm, intervallet er stort, flere gange noteret som en septim. Undertiden mangler forslaget. 2) *krii-a*, første del betonet, ret kort med glidende overgang i den afsnuppede, ligesom ufærdige anden stavelse.

Vore to almindeligste ternearter frembyder altså nøjere betragtet temmeligt forskellige billeder, og på det beskrevne grundlag kan man næsten altid bestemme i hvert fald de gamle fugle og ofte også de unge fugle fra hinanden i naturen. Alligevel fortjener det at understreges, at lighederne er betydelige, og da iagttagelsesbetingelserne vil variere overordentligt meget, må man ofte følge fuglen tålmodigt i nogen tid før man får et eller flere positive kendetegn at se og kan fælde sin dom. Iagttagelsesforholdene influerer særligt på bedømmelsen af farver, hvorfor det i mindre grad er farver som det er kontraster og mønstre, der har værdi som feltkendetegn; men selv de kan synes udviskede. Såvel ved farvebedømmelse som ved bedømmelsen af proportioner (hovedstørrelse og profil, benlængde, og halelængde hos flyvende fugle) er en vis øvelse påkrævet, hvor direkte sammenligning ikke er mulig. Men her er man ikke anderledes stillet end ved bestemmelsen af de fleste andre fugle.

Civilingeniør N. HESSELBJERG CHRISTENSEN har i samtaler om emnet og med egne iagttagelser på væsentlig måde ansporet og bidraget til, at de foreliggende terneundersøgelser har taget form, og dr. phil. P. BONDESEN har venligst givet mig lejlighed til at undersøge terneskind på Naturhistorisk Museum i Århus, og afspillet optagelser af ternestemmer for mig. For denne værdifulde hjælp er jeg megen tak skyldig.

SUMMARY IN ENGLISH

Field-identification of Arctic and Common Tern (*Sterna paradisaea* Pont. and *Sterna hirundo* L.).

The paper describes a number of differences between the Arctic and the Common Tern that enables the observer to distinguish these species under most circumstances in the field. The illustration (fig. 1) show the characters discussed. It is a main point that the Common Tern has a dark triangular or wedge-shaped area on the upper-side

of the wingtip, contrasting sharply with the silver-grey of the medial part of the wing. The Arctic Tern has no contrasting wing-pattern, whereas the Sandwich Tern has a pattern similar to the Common Tern. The difference in semitransparence described by RICHARDSON (1953) is regarded a very valuable field-character, especially in the Arctic Tern, as the semitransparence of the primaries in this species is seen under very varying circumstances. Even when this semitransparence is not seen it is well perceivable that the Arctic Tern has a distinct narrow, dark rear edge to the underside of wing tapering against the angle, whereas a dark rear edge in the Common Tern is rather indistinct, slightly shorter and broader, and does not taper medially. Since the Roseate Tern (*St. dougalli* Mont.) has white tips to the primaries it is inferred that it has no dark, but a white rear edge to the wing, and, assumably, this is a valuable field-character. There is a characteristic difference in head-profile especially between flying Arctics and Commons. The head of the latter suggests Sandwich Tern, being more elongated with a narrower cap and a longer bill than the Arctic Tern, a difference that enables at least the experienced eye to identify terns under circumstances where other characters cannot be seen. The longer tail of the Arctic Tern is a reliable character and so is the grey throat when seen contrasting with the white cheek in this species, and in the Common Tern the white throat contrasting with the grey underside. The classical diagnostic character, the black tip of bill in the Common Tern is considered of little value to the field ornithologist, whereas the difference in the red colour in the bill, blood-red in the Arctic Tern and bright scarlet or yellow-red in the Common Tern may be worth while remembering. Perched the length of legs and tail as well as shape of head and colour of underside are reliable characters. A short description of some common voices is given.

Literatur.

- F. SØGAARD ANDERSEN 1959: Bills, Eggs and Nests of Captured Arctic Terns (*Sterna paradisaea* Pont) and Common Terns (*Sterna hirundo* L.). – Dansk Ornith. Foren. Tidsskr. **53**.
- R. HØRRING 1934: Fugle III. – Danmarks Fauna **39**.
- ROGER T. PETERSON *et al.* 1954: A Field Guide to the Birds of Britain and Europe.
- R. A. RICHARDSON 1953: A distinction in flight between Arctic and Common Tern. – British Birds **46**.
- G. STEINBACHER & F. GOETHE 1935: Schnabelfärbung bei der Flusseechwalbe (*S. hirundo*) und Küstenseechwalbe (*S. paradisaea*). – Vogelzug **6**.
- H. F. WITHERBY *et al.* 1944: The Handbook of British Birds **5**.